

era un llegó més gros o més fort que com a tal necessitava gangalla).

Que a l'Horta de València aquest terme era cosa de pagesos i usat per ells per a eines de ferro, ens ho confirma la presència en *La Brama dels Llauradors*, de fi del mateix segle, posant-lo al mig d'una inacabable tirallonga de frases jactancioses i ponderatives de pagès maliciós o garneu, que dóna entenent les coses amb mitges paraules; encara que pretén que es tracti d'un allegat de Gaçull contra Fenollar defensant els llauradors indignats per una sentència que els perjudica, en realitat ha passat ell mateix a parlar com els homes de l'Horta, arrenjerant un enfilall de dites proverbials pròpies d'ells, a fi de pretendre que a ell no li va ni li ve, i només vol posar pau; però tot són comparacions amb fets de la vida del rústic: «ni yo-l m'é ngolit - ni ell se lo traga, / sorbiu-ne un glop --- / dentera me-n ve --- / ni ara me-n dine / --- / ni yo-(u)s ho faria, - compare, mas folgue, / --- / ni ja-m só scapat --- / ni cal que-y anem --- / y no picoteges, - que prou està trita / --- / Ni ja <lleg. jo> stich un gat, - ni ell ensopega; / (h) i -l dart ab *gangalles* - y bona virolla / s'és tret a mallol: - la porta -n sodega, / i -l temps s'engurguça - y tot m'o sorrega / ---».²

No tot aquí és clar: sí, però es tracta d'un accessori d'una eina de ferro, tal com la *virolla* immediata, i segueixen frases donant a entendre que les coses no van gaire bé: *sodegar la porta*, 'somoure-la, sotragarla', igual en Ausiàs, poema v, *null desig li sodegue la porta*, 'el faci trontollar'; 'el temps es torna rúfol i inunda d'aigua els sembrats'. En tot cas sembla que es tracta com sempre del tascó de ferro posar per calçar una eina de tall, i no pas del tallant mateix.³

En tot cas la única significació ben establerta per fonts modernes és la peça accessòria de ferro. L'aplicació concreta pot ser vària: sovint es tracta d'una part de la ferradura, cosa que constatem repetidament a Mallorca i en el Maestrat almenys: a Mallorca ja ho recollí el diccionari de Fortuny, fi S. XVIII («*gangaya de ferradura*; callo», *AlcM*), el *DFgra.* («*aya*: tros de ferradura, casco de herradura»), el *Damen.* («*aya*: el pedazo de herradura ya gastado por el mucho uso: *callo de h.*», «no val una *gangaya*: no importa un clavo») i *AlcM*; en el Maestrat, *gangalla* «trossos de ferradures que perden els animals ferrats, i se troben pels camins», localitzat alhora a la PnaCast. i a Calaceit, per GaGirona; però també «d'altres trossos menuts de ferro usat (que els xiquets baraten per cauaets etc.)», *ibid.*; l'acc. 'tascó de ferro (en el mànec d'una eina)' consta com a mallorquina (*gangaia*) en *BDLC* VIII, 261, «*gangalla*: tascó» a Gandesa (Amades, *Excursions* XII, 125); i a Mallorca 'tascó de ferro que posa el picapedrer quan pica en un banc de pedra' (*AlcM*, § 3), «cosa o persona de valor menyspreable» (*deixa'l fer. és una gangaia*, *AlcM*, § 4), i 'ferralla a què hom redueix una eina' (segons la cançó popular *de sa fauç faré gangaies* --- *ibid.*).⁴

Fora del català tenim cinc grups de mots, almenys homònims, però més probablement relacionats, en més o en menys, que passo a exposar en detall.

a) A la Vall d'Aran *gangála*, de forma idèntica, però allí significa 'escletxa (en una porta)'⁵ (només en un poble del capdavall, en el meu *VocAr.*, i no recordo haver-hi després recollit res); però en gascó, fora d'això, només trobo un mot que en podria ser el primitiu: bearn. *gangue* «crête de montagne» (Lespyr. etc.; Rohlf, *Le Gc.*, § 57), i Sallenave dóna la variant *ganque* id. a la Vall d'Ossau (1.ª Reun. Top. Pir., 194) però n'és mera evolució fonètica (ensordiment freqüent en tal posició en aqueixes valls): segur, car apareix molt sovint com a *gangue* en el S. xv.⁶

Coincideixo enterament amb Rohlf a rebutjar l'etimologia de Gamillscheg, que hi volia veure el germanisme GANG 'marxa', i a tenir-lo per mot residual basco-aquitànic, no sols a causa dels mots bascos *gangar* «crête» i *gangan* «sommel» assenyalats per Rohlf (ASNSL CLXVI, 272), sinó perquè li veig una segura i fins evident formació bascoide: de *gain* 'altura' i *gain/gane* 'damunt' amb el sufix corrent -KA, que darrere *n* se sonoritza normalment en -ga (la variant ossalesa conservaria la sorda o hi recauria?). Això no és dir, però, que es tracti d'una extensió geogràfica moderna d'un mot basc, car tot plegat pot haver brotat de velles arrels aquitàniques, i el mot aranès pot ser-ne un derivat format sobre el basco-aquitànic oriental, amb pas de la idea de 'caire, cantell de la fusta' a 'escletxa'; ara bé al capdavall res no ens prohibiria imaginar que el cat. occidental o el mossàrab català en vagi també formar, paral·lelament, *gangalla* amb pas de 'cantell' a 'ferro cantellut, tascó de ferro'.

b) Puix que estàvem en terreny hispànic substràtic, qui sap si podem pensar que hi seguim, o que hi tornem per una altra banda, en recordar-nos que *gangadia* figura en Plini quan parlant de mineria ibèrica ens ensenya que allà *gangadia* era un 'terreny argilós de gran tenacitat' (*N. H.* XXXIII, 72): sembla que tingué raó el savi V. Bertoldi⁷ en analitzar-ho com un cas del conegudíssim sufix -di de valor col·lectiu, que tant ha prosperat en basc (*arantzadi* 'espinar, bardissa' etc.); i llavors, conjecturant que des de 'cantell' es vagi passar a 'terra dura, cantelluda, tapàs' ens remuntaríem al mateix bascoide *ganga* 'cantell, cantell de serra' i al nostre *gangalla* 'tascó'; sens dubte s'han indicat altres pistes pre-romanes possibles (bc. dial. *andar*, en relació amb el pre-romà *gándara* hispànic > GANDARA DECH/DCEC aquí especialment II, 660a30 i ss., a48, notes 2, 3, 6, i el radical del NL *Gandesa*, nom pre-romà, de la comarca de *gangalla* 'tascó'); però la present de cap manera no es podria descartar: pel costat fonètic notem que de GANGADIA sortiria fonèticament *gangaia*, en forma ben regular, en mossàrab i la major part del cat. occidental.

Una comparació ens fa reflexionar: sobretot en l'aspecte semàntic ens ha de fer impressió el paral·lisme amb el cas del mot també ibero-llatí, i també transmès per Plini, *tasconium* 'l'argila blanca refractària amb què es fan els gresols d'afinar l'or', al costat del qual tenim el cat. TASCÓ, celta galàtic τασχος 'tascó o tac de fusta', gall. *tasca* «espadilla de lino», cast. *tascar* (DCEC) 'espadar lli, cànem', i d'altra banda, tornant a